

KIRKENS KOMMUNION I PRESTENS GJERNING

Rett nattverdforvaltning angår alle kristne, men er ingen selvfølge. Herre, “gi prester og biskoper som gir oss maten av ditt Ord i rette tid” (Augustana-liturgien, jf Mt 24:45). Også de er døpt til å forsake “djevelen og alt hans vesen”. Også de skal “frykte og elske Gud over alle ting og sette all sin lit til ham” (forkl, Første bud). Vi skal akte dem høyt for prekenembetets skyld, og samarbeide med dem om bruken av Ord og Sakrament *på troskapens vilkår* (1 Kor 4:1f).

En prest er ikke bare menighetens *lærer* i Guds ord. Gud har også satt ham til å være dens biskop og hyrde.¹ Prekenembetet er det samme for både kapellan og biskop. Ham vi kaller “biskop”, er den første blant likemenn (*primus inter pares*). En prest er heller ikke bare sakrament-*utdeler*. Han er også *forvalter*, og står direkte og personlig til ansvar for Gud (1 Kor 4:1f).²

En selvfølge? - Ikke der hvor modernitetens idèer gjør “prestejobben” til et verv på omgang. Dagens nattverdpraksis har en forhistorie som i mange sammenhenger omdannet forholdet prest og lekfolk. Med vår glede i Kristi testamentord ser vi stort på kirkens kommunion i prestens gjerning og medvirker til samarbeid på Kristi vilkår og under hans herredømme.

Benevnelsene

Herrens Nattverd har mange navn. Det avgjørende er ikke benevnelsen, men Kristi testamentord.

“*Brødsbrytelse*” er den eldste benevnelse (Apg 2:42). Den lar jødernes påskemåltid belyse nattverdets innhold og gave i oppfyllelsens påskeperspektiv. Det samme gjør benevnelsen takksigelse eller *evkjaristi*.³ Benevnelsen *kommunion* (gresk: *koinonia*, 1 Kor 10:16) markerer kirkens samfunn med den sanne Gud i den virkelighet som velsignet brød og vin gir del i.

Benevnelsene “*Herrens Nattverd*” eller “*Herrens Hellige Nattverd*” refererer til uttrykket “Herrens måltid” (1 Kor 11:20). “*Nattverd*” kalles det fordi det ble innstiftet om natten, (1 Kor 11:23). “*Herrens nattverd*” betoner Kristi posisjon ved Faderens høyre, som gjør messens under med sitt allmaktsord og gir mer enn englebrød til mat og drikke (Joh 14:12, Sal 78:25). Vi har samfunn med Guds Golgata-offer, og dermed samfunn med Guds Ene Hellige Kirke i himmelen og på jorden. Måltidet forkynner den fullbrakte frelse i Kristi død og foregriper Guds fullendte rike.⁴ Fra

¹ Dette oppdrag blir tilslørt med oversettelsen “tilsynsmann”, som gir assosiasjoner om en reformert menighetsorganisasjon. [Apg 20:28](#) – Ta vare på dere selv og på hele den hjord hvor Den Hellige Ånd har innsatt dere til *biskoper*, til å være hyrder for Guds kirke som han vant ved sitt eget blod. Ef 3:17-21, 4:11, 1 Tim 3:1 osv.

² Prestens forvalteransvar: Apol 24:1. SK Nattverden, 58f, 69. Samme, Formaning til skrifte, 5f, 30f.

³ Mk 14:23, Lk 22:19, 1 Kor 11:24, 14:16f.

⁴ Mt 26:29, 1 Kor 11:26.

kirkens historie har vi benevnelsene *mysterion* (sakrament), *synaxis* (samling), *agape* (egtl kjærlighetsmåltid), *liturgi*, *alterets sakrament* eller *Kristi legemes og blods sakrament*. De to sistnevnte markerer vår identifikasjon med den gamle kirkes lære om Kristi legemes og blods realpresens i brødet og vinens skikkelser. Romerkirkens “*evkjaristiske offer*” handler om noe annet.

”*Messe*” er den benevnelse Luther og bekjennelsesskriftene bruker i både negativ og positiv mening, og i avgrenset og omfattende mening: *Negativt* om privatmesser og sjelemesser,⁵ *positivt* om Ordets og Sakramentets gudstjeneste, hvor Kristi testamentord over fremsatt brød og vin innholdsbestemmer og normerer nattverdiliturgiens gave- og bekjennelsesstruktur.⁶ Som oftest er ”messe” brukt i *avgrenset* mening om nattverdiliturgien. Det var den Luther siktet til med utgivelsen ”*Deutsche Messe*” (1526). Messe i *omfattende* mening sikter til liturgien som helhet – både Ordets liturgi og Nattverdens liturgi. Et eksempel er ordet ”*høymesse*”, brukt om søndagens hovedgudstjeneste. Med denne ordbruk fra reformasjonstiden markerer vi “Ord og Sakrament” i denne rekkefølge, for uten Guds skapende ord er ingenting.

Benevnelsene varierer innen lutherske kirker (f eks Gods Service). Med ordet “messe” markerer bekjennelsestro lutheranere at vi er ingen ny kirke, men den gamle kirke – *apostolatets* kirke i skriftbunden tradisjon. Gud har ved Kristus Jesus gitt kirken den rett utlagte Skrift, Kristus-bekjennelsen og prekenembetets forvalteroppdrag under utøvelse av løse- og bindemakt fra ham. Vi vedkjenner oss det *ekumeniske* ansvar, gitt med prekenembetets oppdrag: Å formidle den nytestamentlige tro ved hjelp av apostelordets lære fra Kristus Jesus, Skriftens Herre, - også når oppdraget medfører “nei” til bortforklarende og tilslørende reservasjoner.

Kristi ord over fremsatt brød og vin *forkynner* evangeliet ”purt og rent” (CA 7), for så å bli *utdelt* i sakramentets skikkelser (i den gamle kirke også kalt ”de hellige ting” - ta hagia). I løpet av kirkens første århundrer ble andre problemstillinger dominerende: Hvem er Jesus fra Nasaret? Hvordan fremstille Guds enhet og de tre personer i åpenbaringsordets Gud? Det er prekenembetets mandat å formidle den lære som Herrens apostler overga til kirken – og intet annet. Derfor ble svaret *utformet* i en kamp om kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse, og svaret *begrunnet* med apostelordets lære fra den korsfestede og oppstandne Jesus, Skriftens Herre. Denne kraftødende bekjennelseskamp overskygget Guds nådepakt i Jesu offerdød, og dermed messens gavestruktur. Virkningene viste seg i en nådelære og offerteori i strid med den nytestamentlige tro.

Munken Martin Luther “gjenoppdaget” evangeliet. Det var en hendelse av endetidskarakter. Til forskjell fra Guds lov som krever, åpenbarer evangeliet synderens nåderett hos den hellige Gud.⁷ Rom 3:28 - *et menneske (blir) erklært rettferdig ved tro uten lovgjerninger* (jf Gal 3:16). Begrunnelsen er Kristi lidende lydighet i alles sted, som Gud stadfestet med Kristi legemlige oppstandelse,

⁵ F eks SA II,2.

⁶ CA 24:1-9, 29.

⁷ Sal 32:1f, Rom 1:16f.

slik Skriftene har sagt. Den Oppstandne stadfestet sin undervisning da han åpnet “Skriftene” for disip-lene. Med evangeliet fra ham, kommer han oss til hjelp med Den Hellige Ånd, så vi ser kris-ten-troen i Det gamle testamente. Vår tro er Abrahams tro (Rom 4). Guds løfte og oppfyllelse gjør forskjellen. Oppfyllelsen er Guds korsmerkede velsignelse, gitt til folkene. Gud har i Kristus forsonet verden med seg. Omkostningene er betalt med Sønnens lydighet. Alt er gjort ferdig og tilleggsytelser utelukket. Nåden er gratis, for ellers var den ingen nåde (Augustin). Guds himmel-rike er midt iblant oss og vi får del i Lammets bryllupsmåltid allerede.

Det var en banebrytende hendelse da Luther oppdaget forskjellen mellom lov og evangelium. Siden fulgte kirkens reformasjon, anskueliggjort i en nattverdliturgi innordnet *gavestrukturen* i Kristi testamentord. Den Oppstandne er til stede og skaper med sitt ord alterets sakrament, og gir i kirkens kommunion det synlige pant på frifinnelsen i Kristi offerdød (1 Kor 10:16). Da ligger en kortslutning nær: Nåden er fri, altså må nattverden være åpen for alle på eget ansvar. Men det fins ikke noe bibelord som begrunner en slik praksis. Den er et menneskepåfunn. Nåden er fri, men Kristi befalingsord skal vi holde.

Prestens vokteransvar ved Herrens bord

Det nødvendige vilkår for kirkefelleskap mellom menigheter er enig bekjennelse til Skriftens Kristus-vitnesbyrd, gitt kirken i og med apostlenes lære fra Kristus. Her handler det om bekjen-nelse i bibelsk mening (homologia), som uten forbehold istemmer Kristi lære, gitt kirken i og med det apostoliske ord. Straks kommunionen gir rom for reservasjoner mot Kristi ord og befaling, er den fanget og forvrent i et ”babylonisk fangenskap”.

Såkalt ”åpen” *kommunion* ble første gang praktisert under KFUM’s verdensmøte i London sommeren 1857. På luthersk kirkemark hadde pietister og rasjonalister satt kirkens rettstradisjon under press. Tross motstridende oppfatninger, ville de *avskaffe skriftemålet i nattverdberedelsen*. Bort med konfesjonskrav, skriftemål og påmelding til nattverd! Med stor konsekvens ble resultatet det *faktiske* brudd med kirkens rettspraksis siden aposteltiden.

Overgangen til “åpen” kommunion skjedde i vårt land allerede fra begynnelsen av 1860-årene. Noen fant det upassende at presten under innskriving til nattverd innledet til samtale med et spørs-mål, f eks: “Tror du at du er en synder?” “Hvem er Jesus?” “Hva får du i Herrens Nattverd?” De nye “folkekirkelige” forhold krevde endret praksis, svarte kirkestatsråd Essendrop. De gamle kirke-rettsbestemmelser lot seg ikke praktisere lenger og ble satt ut av kraft. Var man døpt og konfirmert, var nattverden også åpen for alle til å komme på eget ansvar. Prestens vokteransvar ved Herrens bord ble av underordnet betydning, samtidig som bibelske motiver ble oversett i nattverdberedelsen - både nattverdformaning, undervisning og adgang til skriftemål.

Bruddet skjedde fra den ene kirkesøndag til den andre. Tiden var moden og grunnen beredt med svak sakramentforståelse og uvitenhet om *saken*, og med lav nattverdfrekvens og pietistisk

polemikk mot *vanealtergang*. I mangt et sogn falt løsningen sammen med massealtergangenes opphør og vekkelsens krav til ”levende” tro og levnets *forbedring* i et puritansk livsmønster. Både pietister, rasjonalister og liberalere hadde sammenfallende interesser i løsningen på et *praktisk* problem. Men i kirken handler *alt* om Kristi lære. Dens utspring er en *annen* rettskilde enn menneskers rettighetsidéer og forbrødring på inderlighetens grunn.

Såkalt “åpen kommunion” lot presten fremstå som *utro* forvalter, ikke ulik den situasjon som Luther klaget over etter visitasreisen i Sachsen: - De “*skal alle kalles kristne, være døpt og få de hellige sakramenter, selv om de hverken kan Fadervår eller trosbekjennelsen eller de ti bud, men lever som det kjære kveg og de vettløse griser. Og der hvor evangeliet er blitt kjent, har de likevel fint lært å misbruke all frihet på en mesterlig måte.*”⁸

Den folkekirkelige tilpasning medvirket til frikirkedannelser og såkalt “frinattverd”. Underlig nok, samfunnets sekularisering og pietistisk vekkelsesforkynnelse kom presten til unnsetning (jf dåppraksis). Massealtergangene opphørte og nattverdfrekvensen sank drastisk. Presten fikk oversikt. Han så nattverd gjestene blant folket i benkene, og skulle det være nødvendig å skvære opp i noe, gikk presten lempelig fram.

I Norge vitner nattverdstatistikker fra 1930-årene om stigende tall, og tendensen ble forsterket i etterkrigstiden.⁹ Dette endringsforløp hører sammen med omfattende samfunnsendringer, men vel å merke *uten en indrekirkelig fornyelse av løse- og bindemaktens embete i nattverdberedelsen*. Presten var formelt sett redusert til sakrament *utdeler*, og adgang til Herrens bord et spørsmål om “*mitt*” behov. Mange oppfattet alterringen som kirkens botsbenk på reformert vis, og et sted for handlingens vitnesbyrd om “personlig” tro.

I vår tid er ofte altergang vanlig i den lille flokk, hva grunnen enn måtte være. I dette perspektiv forteller nevnte statistikker om hyppigere “høymesse m nattverd” og altergang. Kirkegjengerne er etter alt å dømme fremmede for den evangeliske nattverdformaning og ordnet adgang til skriftemål. Nattverdformaning aktualiserer løse- og bindemaktens embete i Kristi sted, med anledning til *privat skriftemål* for enhver som vil høre Guds tilgivelse tilsagt *meg*. Det konkrete uttrykk er skriftestolen nær Herrens bord.¹⁰ Allerede plasseringen synliggjør forholdet dåp og nattverd, og aktualiserer skriftemålet i dåpens rette bruk. Den som praktiserer forsakelsen og troen, vil nær sagt nøde presten om å bli meddelt alterets sakrament. Samarbeidet med presten om absolusjon og nattverd forutsetter døptes disippelposisjon og jevnlig undervisning om dåpens bruk, skriftemål og nattverd. I vår tid gir sosiale medier og tekniske hjelpemidler nye muligheter.

⁸ Forord til Lille Katekisme: En håndbok (enchiridon) for vanlige prester og predikanter, 3.

⁹ Årsstatistikkene i Norvegia Sacra.

¹⁰ Om ”kjærlighetens skriftemål” se Mt 5:23f, jf 9:9, 12:7, Hos 6:6.

Jf det hellige kyss og nådehilsenen – Pax – ved overgangen til Nattverdens liturgi, Rom 16:24ff, 1 Kor 16:20, 22f, 2 Kor 13:11ff. Andre steder til bibelarbeid om saken: Gal 6:16, Ef 6:23f, Fil 4:23, Kol 4:18b, 1 Tess 3:16, 18, 1 Tim 6:21b (merk flertall), 2 Tim 4:22, Tit 3:15, Heb 13:25.

Samarbeidets normerende norm

Det forekom allerede på reformasjonstiden at prester forvaltet nattverden i strid med Kristi *tydningsord* og *befalingsord*. Hadde lutheranere grunn til å mistenke nypresten for å være filipist, spurte de ham: ”Hva er det du rekker frem under nattverden?” Unnvikende svar kunne være: ”Vi får holde oss til *Jesu* mening med ordene.” Eller: ”Vi får Kristi legeme og blod *sammen med* brød og vin.” Da var de ferdig med *den* karen. Bedre da å være uten sakrament, enn å la seg betjene av en ulv!¹¹

Allerede konsekrasjonen kunne virke forvirring. *Hva ble konsekkrert?* Kristi befaling gjelder *frem satt* brød og vin, som skal spises og drikkes. Derfor skal uinnvidd brød og vin holdes atskilt, så forsamlingen kan se hva som blir konsekkrert. Døpte skal lære å holde alle Kristi befalinger til kirken, og presten skal forvise seg om at nattverd gjestene holder dem. Men denne skyldighet for Gud er *gjensidig*. Handler presten i strid med Herrens bud, må konklusjonen være: Dette er noe annet enn Herrens Nattverd.¹²

Etterkonsekrasjon må unngås. Kristi ord forutsetter at presten vet nattverd gjestenes antall i forveien, og kan beregne mengden brød og vin. Derfor heter det i den norske *Kirkeordinansen fra 1537*, at prestene må ”*legge vinn på å vite deres antall som vil delta i nattverden, så at de ikke blir nødt til å innvie to ganger*” (s 46). Denne innskjerping gjelder kirkens rettstradisjon siden apostel-tiden, hvor påmelding til nattverd gir anledning for den enkelte til skriftemål. I små menigheter har presten oversikt over altergjestene og konsekkrer deretter, og likevel bør man skrive seg inn i fremlagt kommunikantprotokoll. Da vil den vise hvem som praktiserte kirkefelleskap til enhver tid. Konvertitter tilbys undervisning i kirkens tro, eksempelvis ett år før adgang til kommunion.

Tidlig i kirkens historie ble det vanlig at dåpkandidater (katekuméner) og fremmede forlot messen ved overgangen til Nattverdets liturgi. Slik markerte man nattverdets karakter av kirkefelleskap i enig bekjennelse til Herren over enhetens sakrament. Vi bør heller oppmuntre til å overvære nattverden, for troen kommer ”*av prekenen, og prekenen ved Kristi ord*”, Rom 10:16.

En annen praksis var utstedelse av *attester* om kirketilhørighet (*libelli pacis* el *literae pacis* = ”*freds brev*”, oppr om syndsforlatelse til frafalne i forfølgelsestider). I denne tradisjon hører ”*innskrivning*” til nattverd. Da viser *kommunikantprotokollen* hvem som praktiserte kirkefelleskap på dette sted – og hvor ofte, og dermed berettiget til kommunion i kirker vi har fellesskap med.

I siste halvdel av 1800-tallet raknet denne praksis i kirker av luthersk bekjennelse.¹³ Dette endringsforløp under folkekirkelige forhold skjedde samtidig som de gamle bekjennelser fra reformasjonstiden mistet status som kirkefelleskapets *tro*sbe-kjennelser. Tilbake var deres status som

¹¹ Joh 10:1-10, 14:10, 2 Kor 6:16ff.

¹² Blir vinen erstattet med et surrogat, får nattverd gjestene et surrogat. Uten tilgang på ”*vinstreets frukt*”, skal man ikke holde Nattverd.

¹³ Under arbeidet med sogneprestarkivet på Lyngseidet på 1970/80-tallet, fant jeg presteattester fra Torredalen og finsk Lappland. Den har vedkommende vist fram for den norske presten ved innskriving til altergang.

kirkens basis *de iure*. Til sist gjenstod Luthers Lille Katekisme som *referansebok* i statens enhets-skoler. Det som en gang var *kirkeskolen* for folket, ble fra 1889 en *folkeskole* med rom for kirkens konfesjonsbundne dåpundervisning, og fra 1967 *enhetsskolen* for den sekulær-liberale stat, bundet til dens fordekte psevdoreligion: Overtroen på *individens* likeberettigede selvbestemmelse. Da gjenstod en relativiserende undervisning om kristendom, religion og livssyn (KRL-faget), alternativt religion, livssyn og etikk (REL). Slik ble kirkens tro manipulert, dens unike begrunnelse underkjent og innholdet underlagt frie individens meningstyranni og omfattende virkelighetstolkninger. Vet man hva døpefont, prekestol og alterbord vitner om, blir det ignorert.

Den folkekirkelige akkomodasjonslinje og den parlamentariske kirkekontroll har sammenfallende interesser: Å forhindre Den norske kirkes fremtreden som evangelisk-luthersk bekjennelseskirke. Denne interesse rammer kirkens kommunioen i prestens gjerning på troskapens vilkår. Men forhistorien er lang. Kirkeødeleggelsens innsatspunkt var prestens hyrde- og voktergjerning som skriftefar i nattverdberedelsen. Jeg viser til *Jürgen Diestelmans* studier om skriftestolens avskaffelse og overgangen til "*alminnelig*" skriftemål, som inntil 1697 var ukjent praksis i kirkens historie.¹⁴ Alt i kirken risikerer misbruk og surrogater. Det krever motstrategier.

Karakteristisk for moderne lutherdom er dens vekt på "*formene*" og på ordinasjonsløftets lojalitetsbinding til "*kirkens ordninger*". Denne binding medfører krysskonflikter mellom Guds kirkeorden (guddommelig rett) og kirkefelleskapets ordninger (menneskelig rett). Det skjer når sistnevnte blir anvendt som overordnet rett (*lex superior*) med vikeplikt for Herrens kirkebud. Utålelig blir konflikten, straks presten erkjenner sin delaktighet i andres synder (1 Tim 5:22), og medvirkning til menneskers ubotferdighet (Mt 5:23-25). Med falske lojalitetsbindinger blir menigheten hindret i sin fremtreden som apostolatets kirke og legende fellesskap (Jak 5:13-16).

Den Hellige Ånds gjerning under nattverden

Den Hellige Ånd utgår fra Faderen og Sønnen. Hvordan medvirker han i *Herrens* Nattverd?

Hvorfor påkalle Den Hellige Ånd i nattverdets liturgi (epiklese)? *Vi ber Faderen om Åndens hjelp til å tro Kristi ord om sine gaver, så vi sammen med den troende kirke kan anvende Kristi velgjerninger, enhver på seg selv (trosepiklese el kommunionepiklese).*

Kristi legemes og blods sakrament hører inn under den andre trosartikkel (om gjenløsningen). Derfor ber vi ikke Den Hellige Ånd om å gjøre brød og vin til et sakrament (*forvandlingsepiklese*). Gjør man Herrens Nattverd til en funksjon av Helligåndens gjerning, kommer menneskers medvirkning i strid med Kristi ord. Resultatet er en gjennomgripende forvandling av den nytestamentlige tro, slik historien viser. Kristi gjerning med Ordet blir en bisak, ikke en gang verdt å bekjenne, slik

¹⁴ *Diestelmann, Jürgen: Actio Sacramentalis. Die Verwaltung des Heiligen Abendmahles nach den Prinzipien Martin Luthers in der Zeit bis zur Konkordienformel. Braunschweig 1996. - Über die Lutherische Messe. Gemeindevorträge und Abhandlungen. Gross-Oesingen 1998.*

Leuenberg-konkordien viser. Hva skal vi si om denne praksis? Jeg vet ikke noe bedre svar enn Faderens røst, Mt 17:5 - *Dette er min Sønn, den elskede. Hør ham!* Troen kommer “*av det budskapet en hører, og budskapet kommer av Kristi ord*” (Rom 10:17. NO 2001).

Kirken bekjenner hva Guds åpenbaringsord sier om Gud i en bevitnet historie. Vi bekjenner med lovprisning Gud Fader, Sønn og Hellige Ånd, som ikke er tre guder, men tre *personer* av samme Guddoms *vesen*, “*i herlighet like stor, i majestet like evig*” (Athanasianum pkt 6). Faderen er altets *opphav*, Sønnen er *født* av Faderen fra evighet, og Ånden *utgår* fra dem begge, sendt av Faderen i Sønnens navn (Joh 14:26, 15:26, 16:7). De tre består i seg selv i samme Guddoms enhet, nå og i evighet. Vi bruker vår barnerett hos Gud, gitt i dåpen, og vender oss til Faderen med takk og bønn ved Sønnen og i Den Hellige Ånd (Ef 2:18). Vi ærer “*én Gud i Treénheten og Treénheten i énheten, idet vi hverken sammenblander personene eller deler vesenet*” (Athanasianum pkt 3-4).

Kristus utlegger ”Skriftene”, og hjelper oss med Den Hellige Ånd til å oppfatte deres vitnesbyrd om Sønnen som ble menneske i Jesu skikkelse, og led, døde og oppstod på den tredje dag, slik Skriftene har sagt. Da bekjenner vi “*Jesus er HERREN*” (1 Kor 12:3), og tror Kristi ord om sine gaver. Vi går til Herrens bord, spiser og drikker og forkynner i handling “*Herrens død inntil han kommer*” (1 Kor 11:26). Med Kristi ord fra Faderen som middel, sørger Ånden for å rotfeste oss i Guds kjærlighet når vi spiser og drikker Guds kjærlighetsgave (Joh 14:23, 17:20, 26).

Det tiloversblevne

Hva så med “*det tiloversblevne*” (reliqua el relictia) etter siste kommunikant? Det forekommer at presten legger innvidd brød tilbake i oblatesken, og blander innvidd vin sammen med uinnvidd, eller heller den i vasken. Men Kristi befaling om å spise og drikke hans gaver, omfatter også det tiloversblevne etter siste altergjest.

Allerede på reformasjonstiden måtte man innskjerpe den sakramentale handling - da sakramentet er “*i bruk*” (in usu), og avvise den misbruk som består i å gjemme unna sakramentet “*utenfor bruk*” (extra usum).¹⁵ Løsningen var gitt med Kristi befalingsord, som er “*regel og rettesnor*”. Ordene er regelen (Verba est regula). Kristi ord er kirkens vern mot selvtekt og selvvalgt gudsdyrkelse, eller “*mange slags blasfemiske misbruk og fordreininger av dette sakrament*”.¹⁶ Skulle en prest forsvare en sakramentforvaltning i strid med Kristi ord, var (er) det avskjedsgrunn. Saken gjelder den praksis som fullbyrder Kristi befaling – og ingenting annet.

Rettstradisjonen fra Filip Melancton med flere gjorde “*ikke-bruk*” til et adiàforon i betydningen *likegyldig* (indifferent) ting. Man tenkte seg et ingenmannsland, lik stoiske moralfilosofer, og overlot reliqua til skjønnsmessige betraktninger om hensiktsmessighet og allmennytte. Man leste inn i Konkordieformelens artikkel om saken et *forsvar* for reliqua-behandling utenom den

¹⁵ FC SD art 7:85-87, el 75-90

¹⁶ FC SD 7:85.

sakra-mentale handling. Men i kirken er ingenting likegyldig. Konkordiebokens fedre *innskjerpet* Kristi befalingsord mot reliqua-bruk utenom den sakramentale handling.¹⁷

Om presten forvalter det tiloversblevne etter eget skjønn, utfordrer han den årvåkne kommunikant til spekulasjoner og anfektende tanker om selvbestemt gudsdyrkelse (jf Romerkirkens utstilling og ombæring av hostien). Med tiden ble de få, de som kjente seg forpliktet på Kristi befalingsord, også blant lutheranere av biblisistisk og lavkirkelig observans (jf Wisconsin-synoden).

Jesu befaling “gjør dette” omfatter innvidd brød og vin, som skal spises og drikkes. Menighets-agender på reformasjonstiden ga *påbud* om å ete og drikke innvidde elementer. *Hvor Kristi befaling er utført og messen slutt, er ingenting til overs*. Rett nattverdforvaltning utelukker reliqua-spørsmål. Variasjoner gjelder gjennomføringen. I tråd med praksis kjent fra oldkirken, kan sykekommunion forekomme i umiddelbar forlengelse av messen (uten rekonsekrasjon).

Bekjennelse i ord og handling stadfester Kristi ord på nystestamntlig, og illustrerer hva ”luthersk” er. Kristi befalingsord forplikter døpte på den virkelighet som Ordet åpenbarer om Gud, verden og menneske. Bekjennelsen samler kirken i kraft av den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Slik blir vi bevart hos Kristus. Ofte formidler ordene meningen etter sin ordlyd, uten behov for andre bibelord om samme sak. Et slikt eksempel er nettopp Kristi ord over brød og vin. I Nytestamentet er ordene gjengitt i fire sammenhenger uten kommentar eller tolkning. De skal alltid forstås i deres likefremme mening. Alternativet er herlighetsteologiens *besserwissen*.¹⁸

Skiller man det tiloversblevne fra Kristi ord, må man støtte seg til fornuftsargumenter (som også likegyldigheten gjør). Hvor denne surdeig fremmer enhetsbestrebelse og kirkepolitiske interesser, er prisen kirkens fangenskap i gudsfornektende kirkejus (rettspositivisme) og lutherdom av formalitet. Fremgangsmåten medfører den liberalitet som allmenntytte og borgerlig anstendighet krever, med vikeplikt for Kristi ord. Virkningen er det sjelemorderiske gudsopprør underlagt menneskers tolkningsmakt. Bortforklarende og problematiserende tolkninger av Kristi ord produserer endeløse diskusjoner og kvasiteologi. Virkningen er forvirring, frafall og splid. Hva motiveringene enn måtte være, så er Kristi ord anstøtelige. De krever bot for kvasiteologi.

En nattverd i strid med Kristi ord er en *privatmesse* utenfor Guds Éne Hellige Kirke. Eller sagt med Luther: ”*Siden Gud kaller på oss ved sitt sannferdige Ord, er det på tide at vi flyr med Lot fra dette Gomorra*”.¹⁹ Alterets sakrament krever trofaste forvaltere over det som ”lite” er (Mt 25:24).

Til slutt en anmerkning: I løpet av en mannsalder har en utdelingsskikk fått utbredelse, ukjent for meg i unge presteår: Av hensyn til tidsbruken under større alterganger, meddeler presten sakramentet ved å dyppe oblaten i vinen (*intinctio*). Skikken ble vanlig i middelalderkirken. Den svekket nattverdens karakter av måltidsfellesskap og førte med stor konsekvens til sakramentet

¹⁷ Se nærmere FC SD 7:83-86.

¹⁸ Se Leuenbergkonkordien pkt 15f, 17f.

¹⁹ Om vinkelmesser og prestevigslar, år 1533.

utdelt i en skikkelse – *sub una* (brødet). Utglidninger i kirken skjer som regel med velmenende, fornuftige argumenter. Alternativ er Kristi befalingsord i saksvarende uttrykk. Ved store alterganger kan kontinuerlig utdeling skje med utdeling i begge skikkelser, og med hilsningsordene til slutt. Kristi befalingsord forplikter menigheten på en praksis deretter. Rett sakramentforvaltning er alltid gjennomtenkt, mens slurv og menneskepåfunn virker fordummende vaner. På reformasjonstiden tok det tid før utdeling i *begge* skikkelser ble akseptert.²⁰ Opplysning om Kristi ord hjalp.

Hva begrunner kirkens samfunn?

Kristus ba for den ene kirke, som ved apostelordets lære tror på ham og hans verk (Joh 17). Kristi kirkebrud er ikke et produkt av menneskers skjønn, men en Guds skapelse ved evangeliet, og trer fram i samlingen om Guds rene evangelium, forkynt og meddelt. Kommunionen er det synlig tegn på de helliges samfunn i de hellige ting, mottatt med munnen.²¹ Årsaken til kirkens samfunn er ikke vår nattverdfeiring, men den oppstandne Kristus, nærvende og virksom i den forsamlede menighet (Ef 2:21f, 4:16). Det slaktede Lam ved Guds nådeside er kirkens samfunnsgode, som troen anven-der og munnen mottar i Herrens Nattverd. Hvordan denne forening er mulig, overstiger mennesketankens muligheter. Vi er henvist til Guds virkekraftige ord i en bevitnet Jesus-historie.

For *Zwingli* og “sweitserne” stod nattverdens *samfunns* karakter i sentrum, og med dette utgangspunkt ble nattverden et *middel* til kristen forbrødring (jf partenes nattverdfeiring under Borgåsamtalene). *Luther* fremstod som representant for de oldkirkelige fedre. For dem var nattverdfellesskap *målet*, når man ved hjelp av læresamtaler avklarte hverandres standpunkt og søkte enighet i bekjennelsen. I sentrum for deres læreoppgjør stod *lærdommer* med følger for prekestol-, bønne- og nattverdfellesskap.

Kjærlighetens subjekt er ikke troserfaringer, men enhetens Herre. Utelukket er fornektelser fra enhetens sakrament. Enten blir Kristi ord bekjent *eller* fornekta. Det fins ingen troskap i mindre grad. Nattverdens Herre er “den Trofaste og Sannferdige” (Åp 19:11). Derfor er kirkefellesskap begrunnet i enighet om “det sentrale” både antikristelige og antiekumeniske. De gir rom for reser-vasjoner mot apostelordets lære, og forvirrer “på tilstrekkelig grunnlag” – med kalkstryking.²²

Deltagelsen i Herrens Nattverd er *bekjennelse i handling*. Den ene mottar hva alle mottar. Bekjennelsen til Kristi ord markerer grensen for nattverdfellesskap, likeså inkluderende som Kristus selv (Mt 9:35ff), og likeså ekskluderende som han selv (samme 7:6). Utelukket er misbruk under dekke av ”ekumenisk åpenhet”, ”gjestfrihet” og ”eget ansvar”, som under fromhets skinn motsier Herren over enhetens sakrament.²³

²⁰ Se Luthers De sachsiske visitasjonsartikler år 1528, og den dansk-norske Kirkeordinansen fra 1536/37..

²¹ 1 Kor 10:16, 11:27, 29f. Ef 4:15-17. 1 Kor 10:16f må vekten ligge på v 16. Billedbruken i v 17 beskriver en underfull virkelighet.

²² Esek 13:8-16, Mt 23:27f, Apg 23:1-3.

²³ ”Ethvert menighetsfellesskap er et *trofelleskap* (koinonia), og - fordi man bekjenner med munnen det som blir trodd i hjertet, også et *bekjennelsesfellesskap*” (WELert 1954,63. Kursiv her). - ”Med sin deltagelse i en kirkes

Det er iallfall to grunner til å unngå kirkefellesskap med rom for reservasjoner mot Kristi ord: (1) Guds ord taler sannhet i alle lærestykker og kan ikke feile.²⁴ Og (2) Kristi ord er skapende, virksomme ord i kraft av den første nattverd, da han innstiftet den nye pakts måltid.²⁵ Guds ord står fast til evig tid (Sal 119:89). Guds engler gjør hva Gud befaler (Sal 103:20). Lik englene, er også en menighetsprest sendt for å *gjøre* Kristi befalinger – ikke bryte dem eller endre dem.²⁶

Prekenembetet omfatter begge deler, både hyrde- og læredelen. Den nære krets er mennesker som billedlig talt er *underveis* fra døpefont til alterbord.²⁷ De innbudne istemmer og bevitner Kristi testamentord. De *vet av Kristi ord* hva de mottar med munnen og hva gaven bringer med seg.²⁸ De kommer for å *bli styrket* i troen på Guds tilgivelse, og *få stadfestet* sin plass i kirkens samfunn med den eneste sanne Gud, med barnekår og arverett hos ham.²⁹

Rett nattverdforvaltning omfatter både undervisning og utøvelse av løse- og bindemaktens embete. Det kan medføre *utsettelse* av altergang for noen - når vedkommende forfekter lære og liv i strid med apostelordets lære, og lever uforliket med Gud og sin neste³⁰. For andre - som ber presten høre "mitt" skriftemål, er han en Kristi delegat, satt til å meddele den uforbeholdne syndsforlatelse (absolusjonen) i Kristi sted. Slike prester er rettskafne for Gud og åndelige fedre i Guds kirke.³¹ Med enig bekjennelse til Kristi innstiftelsesord og vel forlikte, bekjenner dømte mennesker enhetens Herre over enhetens sakrament. Mottagelsen med munnen bevitner kirkens samfunn og styrker den innbyrdes kjærlighet mellom kommunikantene (*communio sanctorum*).³²

Blant bekjennende kristne fins de som *uten ytre hindringer* holder seg borte eller sjelden kommuniserer kirkens samfunn. De fremstår som kristne i navnet – ikke i gavnet. Hva holder dem borte? "Jeg har savnet deg ved Herrens bord." Samtale kan avklare og oppmuntring tilskynde til å motta Kristi gave. Av grunnleggende betydning er den jevnlig undervisning og invitasjon til skriftemål. Når *ytre hindringer* er til stede, er *sognebudet* alternativet. Vedkommende sender bud etter menighetens prest, som da skylder ham/henne å forrette den sakramentale handling. Sognebudets mulighet bør dømte kjenne til, og benytte den alt etter omstendighetenes tvang.

---

nattverd, vitner den kristne at denne kirkes bekjennelse også er hans bekjennelse. Man kan ikke istemme to motstridende bekjennelser samtidig, og heller ikke kommunisere i to kirker av forskjellig bekjennelse. Om noen likevel gjør det, fornekter han enten sin egen bekjennelse, eller så har han ingen i det hele tatt" (samme s 150).

²⁴ SK Dåpen, 57.

²⁵ FC SD 7:74-75.

²⁶ Åp 1:20.

²⁷ Mt 28:20. Jf 2 Mos 12:48.

²⁸ 1 Kor 11:24, 26, jf Rom 16:17.

²⁹ Joh 20:23, Rom 8:10-16, Tit 3:7. 1 Kor 10:16f.

³⁰ 1 Kor 5:11, Mt 5:24, 6:14f, 18:15-18.

³¹ Apol 7/8, 28 (e sv overs): - "på grunn av menighetens kall, handler de på Kristi vegne, og ikke på egne vegne, slik Kristus vitner om det (Lk 10:16): "Den som hører dere, hører meg." Når de rekker frem Kristi ord og sakramenter, gjør de det på Kristi vegne og i Kristi sted (Christi vice et loco). Det lærer dette Kristi ord oss, for at vi ikke skal støte oss på tjenerens uverdighet." - CA 24, 36: "Krysostomos sier at presten hver dag står ved alteret og innbyr noen til sakramentet og avviser andre."

³² Prestens ansvar som nattverdforvalter: Apol 24:1. SK Formaning til skrifte 5f, 30f; samme Nattverden 58f, 69.

Altså er kirkens kommunion i prestens gjerning både **åpen og lukket**. I kretsen utenfor nattverd gjestene kan noen være nær (*close*) fordi de er åpne (*open*). Det hører med til prestens gjerning å undervise om skriftemålets og oppmuntre til dets bruk i nattverdbereidelsen. Overlatt til kjødets skrøpeligheit, bortfaller skriftemål og nattverdformaning, og menigheten forblir på barnestadiet med hensyn til bibel- og katekisme-kunnskap.

Fremmede ønskes velkommen og vises til rette. Kommer de fra menighet i kirkefellesskap med oss og vil delta i nattverden, kontakter de presten. Lever de i et indre eksil under folkekirkelige forhold, medfører deltagelse i nattverden åpent brudd med frafallskirken. Det må man formalisere med utmeldingsattest og innskriving i kirkeboka. Alle bør delta i gruppearbeid innordnet samlingen om Ord og Sakrament, og virksomheten være tilpasset alders- og fordypningsnivå. Det krever et diakonat med vekstmuligheter (kantor, kirkeverge, kateket og pleiediakon/sosionom).

Adgang til regelmessig skrifte kan skje til faste tider gjennom kirkeåret. Underforstått: Slik gjør vi det her hos oss. Skriftestolen gir avstandsnærhet. Plasseringen nær Herrens bord, er en synlig påminnelse om Overhyrdens lokkende stemme. Kirkens kommunion i prestens gjerning er ingen privatsak hverken for prest eller kommunikant.

Til slutt den erkjennelse som begrunner min innledning: Fenomenet *nivellering* i kirkens læretradisjon øver press på kristne i samtid. Samtidskulturen formidler krav om tilpasninger, og vår egen trang til bekvemme løsninger medfører bortfall av lærestoff og forandringer etter smak og behag. Nivellering - aktiv eller passiv, gir seg til kjenne med gode hensikter som om saken gjelder likegyldige ting. Men summeringseffekten *over lang tid* er ødeleggende for kirken. Da vi vokste opp i modernitetens kirke – noen av oss med base på bedehuset, betraktet vi virksomheten som kristenlivets norm. Sett i det historiske perspektiv, ble vi fremmede for Konkordiebokens kirke som kirkesosial realitet. I dette perspektiv vil kirkens unge oppdage menighetsbyggende oppgaver og bli oppildnet til gode gjerninger.

Det er ingen selvfølge noe sted at apostolatets kirke fremstår på *dette* sted. Hva vi gjør og vil gjøre i Ordets etterfølgelse må vi *begrunne med Ordet*. Den tro som ble overgitt i begynnelsen, krever saksvarende uttrykk i gudstjenestelige ordninger. Kirkens kommunion i prestens gjerning ligner byen på fjellet: Den lar seg ikke skjule. Gud ser troen i det skjulte, men Guds kirkes kjenne-tegn er tydelige: Evangeliets lære og sakramentenes forvaltning. Og likevel er her ingen automa-tikk. Apostelordets lære fra Sønnen og Faderen er avgjørende, skal Den Hellige Ånd arbeide med oss. Etter gudstjenesten, bør vi spore: Lyktes han denne gang?

E-post: kaare.svebak@gmail.com